

Ο άγνωστος πόλεμος των γραμματικών

Ανεκμετάλλευτες μένουν οι καινούριες σχολικές γραμματικές του δημοτικού και του γυμνασίου

του Σπύρου Α. Μοσχονά

Από την άνοιξη του 2009 είναι έτοιμες δύο νέες σχολικές γραμματικές: η «Γραμματική Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού», την οποία επιμελήθηκε η Ειρήνη Φιλίππακη-Warburton, και η «Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου» του Σωφρόνη Χατζησαββίδη και της Αθανασίας Χατζησαββίδου. Οι δύο αυτές γραμματικές αναρτήθηκαν το 2009 στον ιστότοπο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/), αλλά, άγνωστο γιατί, δεν τυπώθηκαν και δεν αξιοποιήθηκαν στην τάξη.

Προτού καν τυπωθούν, δέχτηκαν τα πυρά της κριτικής, αν έτσι χαρακτηρίσουμε ένα υπερβολικά κινδυνολογικό κείμενο του περ. «Φιλολόγος» (τχ. 138, χειμώνας 2009), με το οποίο εκφράζεται οργή για την αντικατάσταση της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη (σημειωτέον ότι η ίδια η Γραμματική Τριανταφυλλίδη ποτέ δεν διδάχτηκε στην εκπαίδευση, όπου χρησιμοποιούνταν πάντα προσαρμογές, αμφίβολης πιστότητας και ποιότητας). Νύξεις άφησε και ο καθηγητής γλωσσολογίας Θανάσης Νάκας («Ελευθεροτυπία», 6/6/2008), που θεωρεί ότι η νέα Γραμματική του δημοτικού βλέπει τη νέα ελληνική μέσα από «αγγλικά γυαλιά» (επειδή χαρακτηρίζει «γερούνδιο» τον τύπο «γράφοντας»). Με συντονιστή τον ίδιο, οργανώθηκε στην Αθήνα την 29/5/2010 στρογγυλό τραπέζι με σκοπό να «συζητηθεί το οξύτατο πρόβλημα στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων» που προκύπτει, μεταξύ άλλων, «από την έλλειψη εκσυγχρονισμένης Γραμματικής, με ενιαία φιλοσοφία και ορολογία». Οι συντάκτες των νέων σχολικών εγχειριδίων που παραβρέθηκαν σ' αυτή την εκδήλωση υποστήριξαν, βέβαια, ότι εκσυγχρονισμένες Γραμματικές υπάρχουν, και είναι οι δικές τους.

Κάποιοι φαίνεται ν' ανησυχούν για την έλλειψη ομοιογένειας ανάμεσα στις νέες γραμματικές και τα βιβλία της γλώσσας. Κάποιοι φαίνεται να δείχνουν υπερβολική σπουδή για τη σχολική γραμματική που θα επικρατήσει μετά τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη. Και πολλοί φαίνεται να πιστεύουν ότι ο Κανόνας των γλωσσικών μαθημάτων οφείλει να είναι γραμματικός («βιβλίο των βιβλίων», χαρακτηρίζει τη Γραμματική το περ. «Φιλολόγος») και όχι κειμενικός ή επικοινωνιακός, όπως φαίνεται να ισχύει στις μέρες μας. Διεξάγεται έτσι γύρω από τις σχολικές γραμματικές ένας άγνωστος πόλεμος, ψυχρός, χωρίς διακηρυγμένες προθέσεις. Η Γραμματική είναι ένα ακόμη πεδίο για την άσκηση της ιδεολογίας μάλλον παρά της επιστημονικής κριτικής.

Στο αφιέρωμα αυτό της «Καθημερινής» κρίνονται οι δύο νέες σχολικές γραμματικές από γλωσσολόγους οι οποίοι έχουν ήδη μιλήσει γι' αυτές εκτενέστερα σε επιστημονικά συνέδρια. Σήμερα, η Ά. Ιορδανίδου παρουσιάζει τη Γραμματική του δημοτικού και την επόμενη Τρίτη ο Α. Τσαγγαλίδης τη Γραμματική του γυμνασίου.

Ο Σ. Μοσχονάς είναι επίκουρος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_08/06/2010_403659

Η νέα Γραμματική του δημοτικού

της Άννας Ιορδανίδου

Η νέα Γραμματική του Δημοτικού που εγκρίθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (συγγραφείς: Ει. Φιλιππάκη-Warburton, Μ. Γεωργιαφέντης, Γ. Κοτζόγλου και Μ. Λουκά) είχε βάλει μεγάλο και δύσκολο στοίχημα: παίρνοντας τη θέση της «Μικρής» Γραμματικής Τριανταφυλλίδη, να επιτύχει ισορροπία ανάμεσα στην παραδοσιακή σχολική ορολογία και στη σύγχρονη γλωσσολογική. Και, βέβαια, να επιχειρήσει να περιγράψει τη σύγχρονη κοινή νεοελληνική, έναντι της δημοτικής του 1940 στην οποία βασιζόταν η Γραμματική Τριανταφυλλίδη.

Όπως και η προηγούμενη, η νέα Γραμματική απευθύνεται μόνο στους μαθητές της ε' και στ' δημοτικού (αν και η γραμματική διδάσκεται ρητά και συστηματικά από την γ' δημοτικού) και αποτελεί υποστηρικτικό εγχειρίδιο κατά τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Αυτό σημαίνει, πολύ απλά, ότι δεν προβλέπονται ξεχωριστές ώρες γραμματικής διδασκαλίας, με βάση το συγκεκριμένο βιβλίο, αλλά οι μαθητές παραπέμπονται σε αυτό, όποτε χρειάζεται, για να κατανοήσουν και να εμπεδώσουν τη διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων που περιλαμβάνεται στα βιβλία της Γλώσσας της ε' και στ' Δημοτικού.

Η Γραμματική, που περιέχει έγχρωμη εικονογράφηση, σύμφωνα με τα πρότυπα των παιδαγωγικών γραμματικών που ισχύουν διεθνώς, χωρίζεται σε πέντε μέρη: 1) Χρησιμοποιώ τη γλώσσα για να επικοινωνήσω (Πραγματολογία – γλωσσική χρήση), 2) Μιλώ και γράφω – Φθόγγοι, γράμματα και συλλαβές (Φωνολογία και γραφή), 3) Σχηματίζω λέξεις (Κλιτική μορφολογία), 4) Συνθέτω φράσεις και προτάσεις (Σύνταξη) και 5) Βρίσκω τις σχέσεις των λέξεων (Παραγωγική μορφολογία – Σύνθεση – Σημασιολογία).

Κεντρικοί χαρακτήρες είναι ο Ορέστης, ένα παιδί που ανακαλύπτει πώς λειτουργεί η ελληνική γλώσσα, ο θείος Βρασίδης, που εξηγεί τους γραμματικούς κανόνες, και το χελωνάκι, που επισημαίνει τα δύσκολα σημεία. Οι τίτλοι των πέντε βασικών μερών της Γραμματικής είναι ενδεικτικοί για τις προθέσεις των συγγραφέων να αξιοποιηθεί η γλωσσολογική ορολογία με «παιδαγωγικό» τρόπο. Σε ορισμένα σημεία φαίνεται υπερβολική η χρήση γλωσσολογικής ορολογίας, όπως στην Ενότητα 2: «σχέσεις συνοχής» και «κειμενικοί δείκτες».

Η πρώτη σημαντική διαφορά από την προηγούμενη Γραμματική είναι ότι η περιγραφή των γραμματικών φαινομένων εντάσσεται στο πλαίσιο της περιγραφής της λεκτικής επικοινωνίας (επικοινωνιακή-κειμενοκεντρική προσέγγιση). Στο πρώτο μέρος εισάγονται πληροφορίες για τις λεκτικές πράξεις («τι κάνω με τα λόγια;») και για τα είδη των κειμένων («περιγράφω, αφηγούμαι, δίνω οδηγίες, χρησιμοποιώ επιχειρήματα»). Για παράδειγμα, ο μαθητής μαθαίνει στη σ. 21 ότι «για να αφηγηθούμε γεγονότα χρειαζόμαστε: παρελθοντικούς χρόνους, χρονικούς συνδέσμους, χρονικά επιρρήματα, χρονικές προτάσεις, ρήματα δράσης, περιγραφικά ουσιαστικά και επίθετα». (Στο ίδιο ακριβώς

μήκος κύματος βρίσκονται τα νέα γλωσσικά εγχειρίδια που ισχύουν για το δημοτικό σχολείο από το 2006.)

Η δεύτερη σημαντική διαφορά είναι ότι περιλαμβάνεται κεφάλαιο για τη νεοελληνική σύνταξη. Μέχρι πρότινος στο σχολείο γινόταν διάκριση μεταξύ Γραμματικής και Συντακτικού, που αντιστοιχούσαν σε διαφορετικά εγχειρίδια (το Συντακτικό διδασκόταν στο γυμνάσιο). Στη σ. 192 είναι ιδιαίτερα εύστοχη από παιδαγωγική άποψη η παρομοίωση των ανεξάρτητων (κύριων) προτάσεων με το ισόγειο μιας πολυκατοικίας και των εξαρτημένων (δευτερευουσών) με τα διαμερίσματα των επάνω ορόφων που «ανοίγουν» με κλειδιά που ονομάζονται «σύνδεσμοι».

Ως προς την ορολογία και τον τρόπο περιγραφής των φαινομένων, θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν κάποια (λίγα) σημεία ασυμφωνίας με τα γλωσσικά εγχειρίδια, γεγονός που οφείλεται στο ότι ατυχώς η συγγραφή της Γραμματικής ακολούθησε τη συγγραφή των γλωσσικών εγχειριδίων (ενώ θα έπρεπε να έχει προηγηθεί). Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι διατηρείται πάντα το τελικό -ν στον ενικό του αρσενικού οριστικού και αόριστου άρθρου, ενώ στα βιβλία της γλώσσας τηρείται ο κανόνας της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη (π.χ. «τον πατέρα», αλλά «το δάσκαλο»). Το μείζον ζήτημα προκύπτει από την περιγραφή των εγκλίσεων, όπου στην Υποτακτική και Προστακτική ο Ενεστώτας αναφέρεται ως «Εξακολουθητική Υποτακτική» και «Προστακτική», ο Αόριστος ως «Συνοπτική Υποτακτική» και «Προστακτική» και στην Υποτακτική ο Παρακείμενος αναφέρεται ως «Συντελεσμένη Υποτακτική». Σε υποσημείωση δηλώνεται και η παραδοσιακή ορολογία, ώστε να μπορεί ο μαθητής, με τη βοήθεια του δασκάλου, να βρει την αντιστοιχία με τους χρόνους και τις εγκλίσεις των γλωσσικών εγχειριδίων.

Στα ιδιαίτερα θετικά στοιχεία της νέας Γραμματικής πρέπει να επισημανθεί η καταγραφή της πολυτυπίας, π.χ. «η πορτοκαλιά/πορτοκαλί φούστα», «αγαπώ/αγαπάω» κτλ., και η συσχέτιση με υφολογικούς παράγοντες, π.χ. «δημάρχου (επίσημο ύφος) και δήμαρχου (ανεπίσημο ύφος)». Επίσης, περιλαμβάνονται λόγιοι σχηματισμοί που απουσίαζαν από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη, όπως τα επίθετα σε -ων, -ουσα, -ον («ενδιαφέρων») και σε -ων/-ονας, -ον («ευγνώμων»).

Η Α. Ιορδανίδου είναι καθηγήτρια ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_08/06/2010_403658

Ο άγνωστος πόλεμος των σχολικών βιβλίων

Ανεκμετάλλευτες μένουν οι δύο νέες εκδόσεις σχολικής Γραμματικής που είναι έτοιμες από την άνοιξη του 2009

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Του ΣΠΥΡΟΥ Α. ΜΟΣΧΟΝΑ*

Από την άνοιξη του 2009 είναι έτοιμες δύο νέες σχολικές γραμματικές: η «Γραμματική Ε' και ΣΤ' Δημοτικού», την οποία επιμελήθηκε η Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton, και η «Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου» του Σωφρόνη Χατζησαββίδη και της Αθανασίας Χατζησαββίδου. Οι δύο αυτές γραμματικές αναρτήθηκαν το 2009 στον ιστότοπο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (www.pischools.gr/lessons/hellenic/), αλλά, άγνωστο γιατί, δεν τυπώθηκαν και δεν αξιοποιήθηκαν

στην τάξη. Προτού καν τυπωθούν δέχτηκαν τα πυρά της κριτικής, αν έτσι χαρακτηρίσουμε ένα υπερβολικά κινδυνολογικό κείμενο του περ. «Φιλολόγος» (τχ. 138, χειμώνας 2009), με το οποίο εκφράζεται οργή για την αντικατάσταση της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη (σημειωτέον ότι η ίδια η Γραμματική Τριανταφυλλίδη ποτέ δεν δίδαχτηκε στην εκπαίδευση, όπου χρησιμοποιούνταν πάντα προσαρμογές, αμφίβολης πιστότητας και ποιότητας). Νύξεις άφησε και ο καθηγητής γλωσσολογίας Θανάσης Νάκας («Ελευθεροτυπία», 6/6/2008), που θεωρεί ότι η νέα Γραμματική του δημοτικού βλέπει τη νέα ελληνική μέσα από «αγγλικά γυαλιά» (επειδή χαρακτηρί-

ζει «γερούνδιο» τον τύπο «γράφοντας»). Με συντονιστή τον ίδιο, οργανώθηκε στην Αθήνα την 29/5/2010 στρογγυλό τραπέζι με σκοπό να «συζητηθεί το οξύτατο πρόβλημα στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων» που προκύπτει, μεταξύ άλλων, «από την έλλειψη εκσυγχρονισμένης Γραμματικής, με ενιαία φιλοσοφία και ορολογία». Οι συντάκτες των νέων σχολικών εγχειριδίων που παραβρέθηκαν σ' αυτή την εκδήλωση υποστήριξαν, βέβαια, ότι εκσυγχρονισμένες Γραμματικές υπάρχουν, και είναι οι δικές τους.

Κάποιοι φαίνεται να ανησυχούν για την έλλειψη ομοιογένειας ανάμεσα στις νέες γραμμα-

τικές και τα βιβλία της γλώσσας. Κάποιοι φαίνεται να δείχνουν υπερβολική σπουδή για τη σχολική γραμματική που θα επικρατήσει μετά τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη. Και πολλοί φαίνεται να πιστεύουν ότι ο Κανόνας των γλωσσικών μαθημάτων οφείλει να είναι γραμματικός («βιβλίο των βιβλίων», χαρακτηρίζει τη Γραμματική το περ. «Φιλολόγος») και όχι κειμενικός ή επικοινωνιακός, όπως φαίνεται να ισχύει στις μέρες μας. Διεξάγεται έτσι γύρω από τις σχολικές γραμματικές ένας άγνωστος πόλεμος, ψυχρός, χωρίς διακρουσμένες προθέσεις. Η Γραμματική είναι ένα ακόμην πεδίο για την άσκηση της ιδεολογίας μάλλον παρά της επιστημονικής κριτικής.

Στο αφιέρωμα αυτό της «Καθημερινής» κρινονται οι δύο νέες σχολικές γραμματικές από γλωσσολόγους οι οποίοι έχουν ήδη μιλήσει γι' αυτές εκτενέστερα σε επιστημονικά συνέδρια. Σήμερα παρουσιάζεται η Γραμματική του δημοτικού από την Άννα Ιορδανίδου καθηγήτρια ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών, και την επόμενη Τρίτη θα παρουσιαστεί η Γραμματική του γυμνασίου από τον Αναστάσιο Τσαγγαλίδη, επικουρο καθηγητή Γλωσσολογίας στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ.

*Ο Σπ. Μοσχονάς είναι επικουρος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η νέα Γραμματική για τους μαθητές Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού

Της ΑΝΝΑΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ*

Η νέα Γραμματική του Δημοτικού, που εγκρίθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (συγγραφείς: Ει. Φιλιππάκη - Warburton, Μ. Γεωργιαφέντης, Γ. Κοτζόγλου και Μ. Λουκά), είχε βάλει μεγάλο και δύσκολο στοίχημα: παίρνοντας τη θέση της «Μικρής» Γραμματικής Τριανταφυλλίδη, να επιτύχει ισορροπία ανάμεσα στην παραδοσιακή σχολική ορολογία και στη σύγχρονη γλωσσολογική. Και, βέβαια, να επιχειρήσει να περιγράψει τη σύγχρονη κοινή νεοελληνική, έναντι της δημοτικής του 1940, στην οποία βασιζόταν η Γραμματική Τριανταφυλλίδη.

Η νέα Γραμματική δεν έχει ακόμη εκτυπωθεί για να μοιραστεί στα σχολεία. Όπως και η προηγούμενη, απευθύνεται μόνο στους μαθητές της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού (αν και η Γραμματική διδάσκεται ρητά και συστηματικά από την Γ' Δημοτικού) και αποτελεί υποστηρικτικό εγχειρίδιο κατά τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Αυτό σημαίνει, πολύ απλά, ότι δεν προβλέπονται ξεχωριστές ώρες γραμματικής διδασκαλίας, με βάση το συγκεκριμένο βιβλίο, αλλά οι μαθητές παραπέμπονται σε αυτό, όποτε χρειάζεται, για να κα-

τανοήσουν και να εμπεδώσουν τη διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων, που περιλαμβάνεται στα βιβλία της Γλώσσας της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού.

Η Γραμματική, που περιέχει έγχρωμη εικονογράφηση, σύμφωνα με τα πρότυπα των παιδαγωγικών γραμματικών που ισχύουν διεθνώς, χωρίζεται σε πέντε μέρη: 1) Χρησιμοποιεί τη γλώσσα για να επικοινωνήσει (πραγματολογία - γλωσσική χρήση). 2) Μιλώ και γράφω - φθόγγοι, γράμματα και συλλαβές (φωνολογία και γραφή). 3) Σχηματίζω λέξεις (κλιτική μορφολογία). 4) Συνθέτω φράσεις και προτάσεις (σύνταξη). 5) Βρίσκω τις σχέσεις των λέξεων (παραγωγική μορφολογία - σύνθεση - σημασιολογία).

Κεντρικοί χαρακτήρες είναι ο Ορέστης, ένα παιδί που ανακαλύπτει πώς λειτουργεί η ελληνική γλώσσα, ο θείος Βρασίδης, που εξηγεί τους γραμματικούς κανόνες, και το χελωνάκι, που επισημαίνει τα δύσκολα σημεία. Οι τίτλοι των πέντε βασικών μερών της Γραμματικής είναι ενδεικτικοί για τις προθέσεις των συγγραφέων να αξιοποιηθεί η γλωσσολογική ορολογία με «παιδαγωγικό» τρόπο. Σε ορισμένα σημεία φαίνεται υπερβολική η χρήση γλωσσολογικής ορολογίας, όπως στην ενότητα 2:

«σχέσεις συνοχής» και «κειμενικοί δείκτες».

Η πρώτη σημαντική διαφορά από την προηγούμενη Γραμματική είναι ότι η περιγραφή των γραμματικών φαινομένων εντάσσεται στο πλαίσιο της περιγραφής της λεκτικής επικοινωνίας (επικοινωνιακή - κειμενοκεντρική προσέγγιση). Στο πρώτο μέρος εισάγονται πληροφορίες για τις λεκτικές πράξεις («τι κάνω με τα λόγια;») και για

Οι τίτλοι στα πέντε μέρη δείχνουν την πρόθεση να αξιοποιηθεί η γλωσσολογική ορολογία.

τα είδη των κειμένων («περιγράφω, αφηγούμαι, δίνω οδηγίες, χρησιμοποιώ επιχειρήματα»). Για παράδειγμα, ο μαθητής μαθαίνει στη σελίδα 21 ότι «για να αφηγηθούμε γεγονότα χρειαζόμαστε: παρελθοντικούς χρόνους, χρονικούς συνδέσμους, χρονικά επιρρήματα, χρονικές προτάσεις, ρήματα δράσης, περιγραφικά ουσιαστικά και επίθετα». (Στο ίδιο ακριβώς μήκος κύματος βρίσκεται τα νέα γλωσσικά εγχειρίδια

που ισχύουν για το δημοτικό σχολείο από το 2006.)

Η δεύτερη σημαντική διαφορά είναι ότι περιλαμβάνεται κεφάλαιο για τη νεοελληνική σύνταξη. Μέχρι πρότινος στο σχολείο γινόταν διάκριση μεταξύ Γραμματικής και Συντακτικού, που αντιστοιχούσαν σε διαφορετικά εγχειρίδια (το Συντακτικό διδασκόταν στο γυμνάσιο). Στη σ. 192 είναι ιδιαίτερα εύστοχη, από παιδαγωγική άποψη, η παρομοίωση στο ανεξάρτητων (κύριων) προτάσεων με το ισόγειο μιας πολυκατοικίας και των εξαρτημένων (δευτερευουσών) με τα διαμερίσματα των επάνω ορόφων που «ανοίγουν» με κλειδιά που ονομάζονται «σύνδεσμοι».

Ως προς την ορολογία και τον τρόπο περιγραφής των φαινομένων, θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν κάποια (λίγα) σημεία ασυμφωνίας με τα γλωσσικά εγχειρίδια, γεγονός που οφείλεται στο ότι ατυχώς η συγγραφή της Γραμματικής ακολούθησε τη συγγραφή των γλωσσικών εγχειριδίων (ενώ θα έπρεπε να έχει προηγηθεί). Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι διατηρείται πάντα το τελικό -ν στον ενικό του αρσενικού οριστικού και αόριστου άρθρου, ενώ στα βιβλία της γλώσσας τηρείται ο κανόνας της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη

(π.χ. «τον πατέρα», αλλά «το δάσκαλο»). Το μείζον ζήτημα προκύπτει από την περιγραφή των εγκλίσεων, όπου στην Υποτακτική και Προστακτική ο Ενεστώτας αναφέρεται ως «Εξακολουθητική Υποτακτική» και «Προστακτική», ο Αόριστος ως «Συνοπτική Υποτακτική» και «Προστακτική» και στην Υποτακτική ο Παρακείμενος αναφέρεται ως «Εξακολουθητική Υποτακτική». Σε υποσημείωση δηλώνεται και η παραδοσιακή ορολογία, ώστε να μπορεί ο μαθητής, με τη βοήθεια του δασκάλου, να βρει την αντιστοιχία με τους χρόνους και τις εγκλίσεις των γλωσσικών εγχειριδίων.

Στα ιδιαίτερα θετικά στοιχεία της νέας Γραμματικής πρέπει να επισημανθεί η καταγραφή της πολυτυπίας, π.χ. «η πορτοκαλιά / πορτοκαλί φρούστα», «αγαπώ / αγαπάω» κ.τ.λ. και η συσχέτιση με υφολογικούς παράγοντες, π.χ. «δημάρχου (επίσημο ύφος και δήμαρχου (ανεπίσημο ύφος)». Επίσης, περιλαμβάνονται λόγιοι σχηματισμοί που απουσίαζαν από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη, όπως τα επίθετα σε -ων, -ουσα, -ον («ενδιαφέρων») και σε -ων/-ονας, -ον («ευγνώμων»).

* Η κ. Α. Ιορδανίδου είναι καθηγήτρια ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών.

Το νέο βιβλίο της Γραμματικής είναι ελκυστικότερο για τους μαθητές, καθώς περιέχει και έγχρωμη εικονογράφηση σύμφωνα με τα πρότυπα που ισχύουν διεθνώς.

Η νέα γραμματική του γυμνασίου

του Αναστασίου Τσαγγαλίδη

Η Γραμματική του γυμνασίου των Σ. Χατζησαββίδη και Α. Χατζησαββίδου είναι το αποτέλεσμα μιας γενναίας προσπάθειας συμβιβασμού: από τη μια έπρεπε να βασίζεται στη μεγάλη, κρατική και αξεπέραστη (αλλά όχι και αλάνθαστη) Γραμματική Τριανταφυλλίδη από την άλλη έπρεπε να ενσωματώνει τις εξελίξεις στις επιστήμες της γλώσσας που έλαβαν χώρα στα εξήντα πάνω-κάτω χρόνια που μας χωρίζουν από τη γραμματική αυτή και τα ακόμα περισσότερα από τις έρευνες του Τριανταφυλλίδη σχετικά με τη σχολική πραγματικότητα.

Και αυτή δεν ήταν η μόνη αναντιστοιχία εφικτού και ευκαταίου: για να ολοκληρώσουν με επιτυχία το έργο τους οι συγγραφείς θα έπρεπε να μπορούν να μαντέψουν τι θα περιείχε το αντίστοιχο εγχειρίδιο του δημοτικού (το οποίο συντασσόταν ανεξάρτητα!) αλλά και να επιλέξουν σε ποιο βαθμό θα ακολουθήσουν τα γλωσσικά εγχειρίδια των τριών τάξεων του γυμνασίου. Κι όλα αυτά με δεδομένους τους περιορισμούς έκτασης του έργου και την ανάγκη απλοποίησης που επιβάλλει η ηλικία των μαθητών.

Παρά την προσπάθεια των συγγραφέων (ή ίσως και εξαιτίας της) να συμβιβάσουν τη θεωρητική γλωσσολογία με τη γλωσσοδιδασκτική, παρατηρούνται ασυνέπειες στην ορολογία, με αποκλίσεις και από την παράδοση και από τις σύγχρονες προσεγγίσεις.

Ενδεικτικά: η αναφορά στην πραγματολογία είναι ατυχής με τον τρόπο που γίνεται, σα να πρόκειται για ένα κομμάτι της γραμματικής. Όπως και να ορίζεται η καθεμιά, σίγουρα δεν περιλαμβάνει η μία την άλλη. Η γραμματική καθορίζει ότι μπορούμε να ρωτήσουμε «Θα μπορούσατε να μου πείτε την ώρα;», αλλά όχι και «Θα μπορούσατε να μου πείτε την ώρα;». Η πραγματολογία προβλέπει ότι συνηθέστατα η απάντηση «Ναι» σε μια τέτοια ‘ερώτηση’ δεν είναι κατάλληλη. Το ότι μια τέτοια ‘ερώτηση’ είναι επιφανειακά μόνο ερώτηση απαιτεί εξήγηση μέσω μιας θεωρίας των «λεκτικών πράξεων». Αναφορά στη θεωρία αυτή γίνεται σε δύο μόλις σελίδες στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου. Η αναφορά εκεί είναι ασύνδετη με όσα έχουν προηγηθεί και δεν αξιοποιείται καθόλου, π.χ. στη συζήτηση των εγκλίσεων και των τροπικοτήτων· ορίζεται εκεί ότι η προστακτική «μπορεί να εκφράζει προσταγή ... ή παράκληση κ.ά.», ενώ στο τέλος του βιβλίου η προστακτική δίνεται ως παράδειγμα «κατευθυντικής λεκτικής πράξης» – χωρίς κανένα υπαινιγμό για τον συσχετισμό των δύο κατηγοριοποιήσεων. Παρόμοια, όροι και έννοιες όπως το ‘Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο’, το ‘φώνημα’ και η διαφορά συμβολισμού των φωνημάτων και των φθόγγων (που «εγκλείονται πάντα σε πλάγιες γραμμές» και «σε ορθογώνιες αγκύλες», αντίστοιχα) απλώς αναφέρονται και δεν αξιοποιούνται σε κανένα σημείο της περιγραφής.

Εκτός από τις αναντιστοιχίες μεταξύ θεωρητικών προσεγγίσεων και διδακτικών ζητούμενων, υπάρχουν εσωτερικές ασυνέπειες που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν: ο τύπος ‘μαγειρέψω’ δίνεται ως παράδειγμα της υποτακτικής στην πρόταση «αν μαγειρέψω γεμιστά θα είναι όλοι ευχαριστημένοι», ενώ σε απόσταση δέκα μόλις αράδων δηλώνεται πως «η υποτακτική έχει την άρνηση *μη(ν)*». Αντίστοιχα, στη συζήτηση των χρόνων ορίζονται ως παροντικοί χρόνοι ο ενεστώτας και ο παρακείμενος οι οποίοι «δηλώνουν ότι κάτι γίνεται στο παρόν», ενώ οι παρελθοντικοί (ρητά: ο παρατατικός, ο αόριστος και ο υπερσυντέλικος) «δηλώνουν ότι κάτι έγινε στο παρελθόν». Ανεξάρτητα από τις δυσκολίες που προκύπτουν από τη διαπλοκή μορφής και σημασίας, είναι μάλλον περίεργο να καταλήγουν οι συγγραφείς

στην επόμενη κιόλας σελίδα στο συμπέρασμα ότι «τα σημασιολογικά όρια μεταξύ του αορίστου και του παρακειμένου στη χρήση της νέας ελληνικής δεν είναι σαφή», μια που η αρχική κατηγοριοποίηση (με βάση τη σημασία!) τους κατέτασσε σε εξ ορισμού αντίθετες ομάδες.

Συχνά η Γραμματική δεν παίρνει θέση σε αμφισβητούμενα ζητήματα ανάλυσης: σε αρκετά σημεία υπάρχουν διατυπώσεις του τύπου «σύμφωνα με κάποιες γλωσσολογικές αναλύσεις» το φαινόμενο X είναι Y (και όχι Z, δηλαδή, όπως είχε οριστεί παραπάνω). Έτσι, άλλοτε ρητά και άλλοτε έμμεσα, συχνά προκύπτουν ερωτήματα όπως, π.χ., οι φθόγγοι είναι 31 ή 33; ο όρος ‘υποτακτική αορίστου’ περιγράφει το «μαγειρέψει», το «να μαγειρέψει» ή το «να μαγειρέψει»; κ.ο.κ., τα οποία τελικά δεν βρίσκουν απάντηση.

Προφανώς, η νηφαλιότητα είναι εκτιμητέα και η μέση οδός γενικά προφυλάσσει από υπερβολές (ειδικά σε σχέση με τα ελληνικά γλωσσικά πράγματα). Όμως ο εκπαιδευτικός στόχος πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση ξεκάθαρος: συνήθως ούτε ο μαθητής ούτε και ο δάσκαλος είναι ευτυχείς με επιλογές του τύπου «διαλέξτε και πάρτε». Μια παιδαγωγική γραμματική πάντως θα κριθεί τελικά και από τα μαθησιακά οφέλη που θα αποδειχθεί ότι προκύπτουν από τη χρήση της.

Ο Α. Τσαγγαλίδης είναι Επίκουρος Καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Α.Π.Θ.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_15/06/2010_404497

Η νέα Γραμματική του γυμνασίου

Είναι το αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης προσπάθειας συμβιβασμού του παρελθόντος με το μέλλον

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Του **ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΣΑΓΓΑΛΙΔΗ***

Η **Γραμματική** του γυμνασίου των Σ. Χατζησαββίδη και Α. Χατζησαββίδου είναι το αποτέλεσμα μιας γενναίας προσπάθειας συμβιβασμού: από τη μια έπρεπε να βασίζεται στη μεγάλη, κρατική και αξεπέραστη (αλλά όχι και αλάνθαστη) Γραμματική Τριανταφυλλίδη· από την άλλη έπρεπε να ενσωματώνει τις εξελίξεις στις επιστήμες της γλώσσας που έλαβαν χώρα στα εξήντα πάνω-κάτω χρόνια που μας χωρίζουν από τη γραμματική αυτή και τα ακόμα περισσότερα από τις έρευνες του Τριανταφυλλίδη σχετικά με τη σχολική πραγματικότητα.

Και αυτή δεν ήταν η μόνη αναντιστοιχία εφικτού και ευκαίτου: για να ολοκλη-

Το έργο των συγγραφέων απέβη δυσκολότερο καθώς δεν γνώριζαν τι ακριβώς περιείχε το αντίστοιχο εγχειρίδιο του δημοτικού (το οποίο συντασσόταν ανεξάρτητα!) την ίδια περίοδο.

ρώσουν με επιτυχία το έργο τους οι συγγραφείς θα έπρεπε να μπορούν να μαντέψουν τι θα περιείχε το αντίστοιχο εγχειρίδιο του δημοτικού (το οποίο συντασσόταν ανεξάρτητα!) αλλά και να επιλέξουν σε ποιο βαθμό θα ακολουθούσαν τα γλωσσικά εγχειρίδια των τριών τάξεων του γυμνασίου. Κι όλα αυτά με δεδομένους τους περιορισμούς έκτασης του έργου και την ανάγκη απλοποίησης που επιβάλλει η ηλικία των μαθητών.

Παρά την προσπάθεια των συγγραφέων (ή ίσως και εξαιτίας της) να συμβιβάσουν τη θεωρητική γλωσσολογία με τη γλωσσολογική, παρατηρούνται ασυνέπειες στην ορολογία, με αποκλίσεις και από την παράδοση και από τις σύγχρονες προσεγγίσεις.

Ενδεικτικά: η αναφορά στην πραγματικότητα είναι ατυχής με τον τρόπο που γίνεται, σαν να πρόκειται για ένα κομμάτι της γραμματικής. Όπως και να ορίζεται η

Ο εκπαιδευτικός στόχος πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση ξεκάθαρος. Συνήθως ούτε οι μαθητές ούτε και οι δάσκαλοι είναι ευτυχείς με επιλογές του τύπου «διαλέξτε και πάρτε».

καθεμία, σίγουρα δεν περιλαμβάνει η μία την άλλη. Η γραμματική καθορίζει ότι μπορούμε να ρωτήσουμε «Θα μπορούσατε να μου πείτε την ώρα;», αλλά όχι και «Θα μπορούσατε να μου πείτε την ώρα;». Η πραγματολογία προβλέπει ότι συνηθέστατα η απάντηση «ναι» σε μια τέτοια «ερώτηση» δεν είναι κατάλληλη. Το ότι μια τέτοια «ερώτηση» είναι επιφανειακά μόνο ερώτηση, απαιτεί εξήγηση μέσω μιας θεωρίας των «λεκτικών πράξεων». Αναφορά στη θεωρία αυτή γίνεται σε δύο μόλις σελίδες στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου. Η αναφορά εκεί είναι ασύνδετη με όσα έχουν προηγηθεί και δεν αξιοποιείται καθόλου, π.χ. στη συζήτηση των εγκλίσεων και των

τροπικοτήτων· ορίζεται εκεί ότι η προστακτική «μπορεί να εκφράζει προσταγή... ή παράκληση κ.ά.», ενώ στο τέλος του βιβλίου η προστακτική δίνεται ως παράδειγμα «κατευθυντικής λεκτικής πράξης» – χωρίς κανέναν υπαινιγμό για τον συσχετισμό των δύο κατηγοριοποιήσεων. Παρόμοια, όροι και έννοιες όπως το «Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο», το «φώνημα» και η διαφορά συμβολισμού των φωνημάτων και των φθόγγων (που «εγκλείονται πάντα σε πλάγιες γραμμές» και «σε ορθογώνιες αγκύλες», αντίστοιχα) απλώς αναφέρονται και δεν αξιοποιούνται σε κανένα σημείο της περιγραφής.

Εκτός από τις αναντιστοιχίες μεταξύ θε-

ωρητικών προσεγγίσεων και διδακτικών ζητούμενων υπάρχουν εσωτερικές ασυνέπειες που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν: ο τύπος «μαγειρέψω» δίνεται ως παράδειγμα της υποτακτικής στην πρόταση «αν μαγειρέψω γεμιστά θα είναι όλοι ευχαριστημένοι», ενώ σε απόσταση δέκα μόλις αράδων δηλώνεται πως «η υποτακτική έχει την άρνηση μη(ν)». Αντίστοιχα, στη συζήτηση των χρόνων ορίζονται ως παροντικοί χρόνοι ο ενεστώτας και ο παρακείμενος οι οποίοι «δηλώνουν ότι κάτι γίνεται στο παρόν», ενώ οι παρελθοντικοί (ρητά: ο παρατατικός, ο αόριστος και ο υπερσυντέλικος) «δηλώνουν ότι κάτι έγινε στο παρελθόν». Ανεξάρτητα από τις δυσκολίες που προκύπτουν από τη διπλοκή μορφής και σημασίας, είναι μάλλον περιεργό να καταλήγουν οι συγγραφείς στην επόμενη κιόλας σελίδα στο συμπέρασμα ότι «τα σημασιολογικά όρια μεταξύ του αορίστου και του παρακειμένου στη χρήση της νέας ελληνικής δεν είναι σαφή», μια που η αρχική κατηγοριοποίηση (με βάση τη σημασία!) τους κατέταξε σε εξ ορισμού αντίθετες ομάδες.

Συχνά η Γραμματική δεν παίρνει θέση σε αμφισβητούμενα ζητήματα ανάλυσης: σε αρκετά σημεία υπάρχουν διατυπώσεις του τύπου «σύμφωνα με κάποιες γλωσσολογικές αναλύσεις» το φαινόμενο X είναι Y (και όχι Z, δηλαδή, όπως είχε οριστεί παραπάνω). Έτσι, άλλοτε ρητά και άλλοτε έμμεσα, συχνά προκύπτουν ερωτήματα όπως, π.χ., οι φθόγγοι είναι 31 ή 33; Ο όρος «υποτακτική αορίστου» περιγράφει το «μαγειρέψει», το «να μαγειρέψει» ή το «να μαγειρεύσει»; κ.ο.κ., τα οποία τελικά δεν βρίσκουν απάντηση.

Προφανώς, η νηφαλιότητα είναι εκτιμητέα και η μέση οδός γενικά προφυλάσσει από υπερβολές (ειδικά σε σχέση με τα ελληνικά γλωσσικά πράγματα). Όμως ο εκπαιδευτικός στόχος πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση ξεκάθαρος: συνήθως ούτε ο μαθητής ούτε και ο δάσκαλος είναι ευτυχείς με επιλογές του τύπου «διαλέξτε και πάρτε». Μια παιδαγωγική Γραμματική, πάντως, θα κριθεί τελικά και από τα μαθησιακά οφέλη που θα αποδειχθεί ότι προκύπτουν από τη χρήση της.

* Ο Α. Τσαγγαλίδης είναι επίκουρος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ.